

KOBİLERİN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLLERİ, PİYASADA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ve ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

1980'lerden itibaren esnek üretim sistemlerinin ekonomik literatürlere taşınmasıyla beraber, sistemin işlerliği açısından esnek, dinamik, çabuk karar alıp uygulama kapasitesine sahip mikro ajanlar niteliğindeki KOBİ'ler ülke ekonomileri, bölge ekonomileri ve doğal olarak il ekonomilerinin temel unsuru haline gelmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte daha da belirginleşen Fordist ve Taylorist üretim modellerinin, yerini esnek üretime bırakmasıyla kitle üretim tarzı üretimin yerini, çeşit ekonomisine uygun üretim sistemi ikame etmiştir. KOBİ'ler, bu çağdaş üretim sistemine en uygun yapıya sahip işletme türleridir.

KOBİ'ler mikro düzeyde küçük birer ekonomik ajanlardır ve mikro analiz mantığıyla bakıldığında ülke ekonomilerine katkıları kayda değer görülmemektedir. Ancak, KOBİ'lerin etkileri toplulaştırıldığında sahip oldukları sayısal büyüklüğün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çok ciddi bir boyuta ulaştığını ifade edebiliriz. Günümüz ekonomik koşullarında KOBİ'ler, ülke ekonomileri içinde oransal olarak (Türkiye'de %99,8) önemli bir yer teşkil etmenin yanı sıra toplam istihdam, katma değer, yatırım, vergi, ihracat, mülkiyetin tabana yayılması ve krediler gibi ekonominin temel dinamiklerini ifade eden göstergelerden çıkan sonuçlara göre ciddi bir aktör olma iddiası taşımaktadır. 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda belirtilen veriler de söylenenleri desteklemektedir. Bu verilere göre KOBİ'ler Türkiye'de;

- Toplam istihdamın %78'ini
- Toplam katma değer %55'ini
- Toplam satışların %65,5'ini
- Toplam yatırımların %50'sini
- Toplam ihracatın %59'unu oluşturmaktadır.
- KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı %24'tür.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2011 yılına ait Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistiklerine göre ise KOBİ'lerin ülke ihracatındaki payı %59,6 olarak gerçekleşmiştir. Tüm bunlar, KOBİ'lerin ekonomik kalkınma açısından önemini altını çizmek için yeterli argümanlardır.

Bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesine hizmet eden birimler olarak Kalkınma Ajansları da, KOBİ'lerin bölgesel kalkınmaya olan katkılarına ayrı bir önem atfetmektedir. Çünkü büyük firmaların aksine KOBİ'ler, tüm coğrafi birimlerde faaliyet göstererek merkezi olmaktan öte taşra niteliği olan üretim aktörleridir. Bu durum, aslında Ajansların kuruluş felsefesiyle de örtüşen bir yapıya işaret etmektedir. Ajansların kuruluş felsefesi bölgeler arası/ bölge içi kalkınmışlık farklarının yakınsanması ve eşitsizliklerin giderilmesine/azaltılmasına yönelik politikaların icra edilmesidir. Ajanslar gibi yerel niteliği göstermesinin bir sonucu olarak KOBİ'ler, ekonomik faaliyetler ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gereken üretim faktörleri ile kaynakların bölgeler arasında daha etkin dağılımına olanak tanırırlar. Ayrıca KOBİ'lerin özellikle sermayelerinin ve dolayısıyla sabit yatırımların daha düşük olmasının bir neticesi olarak emek-yoğun faaliyet göstermeleri, yerel coğrafi birimlerde istihdamın artırılması noktasında ciddi bir âmil olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihdamın artırılması ise özellikle yaşadığımız bölgenin de en önemli sorunlarından birisi olan büyük kent merkezlerine göçün engellenmesi açısından önemli bir adımdır.

Ajans olarak da faaliyet göstermeye başladığımız günden bilitibar Yönetim Kurulu'nun önderliğinde, KOBİ'lerin yukarıda belirttiğimiz etkilerini göz önünde bulundurarak "KOBİ'lerin yukarıda belirtilen etkilerini etkinleştirmek için neler yapılabilir?" sorusuna cevap bulabilmek için yoğun bir çaba içerisindeyiz. Bu sorunun cevabı yukarıda ifade ettiğimiz etkilerin içerisinde zımnen yer almaktadır aslında. Öncelikle 1980'lerden sonra ortaya çıkan 'Bilgi Toplumu' kavramı ve gerçeği çerçevesinde yanıt aramak gerekiyor. Buna göre ekonomide faaliyet gösteren tüm birimlerin geleceğe yönelik ekonomik kararlarında doğru adımlar atabilmeleri için piyasaların etkin bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmenin en önemli yollarından birisi de bu etkinliğin önündeki engelleri kaldırmaktan geçmektedir. 'Piyasa başarısızlıkları' olarak ifade edebileceğimiz bu engellerden birisi de 'asimetrik enformasyon' olgusudur. KOBİ'lere bu noktada doğru kararları verebilmek için doğru bilgi aktaran enformasyon kanallarının açılması gerekmektedir.

Doğru kararlardan kastımız, yukarıda belirtilen yatırım yapma, istihdam yaratma, ihracat artışı sağlama, katma değer üretme, kredi sistemi içinde finansa erişimini kolaylaştırma, yeni pazarlara giriş, üretim maliyetlerini azaltacak yeni sistemlerin/süreçlerin ve ürünlerin ortaya çıkması ve yatırımlarla ilgili mevzuatın özümsemesi noktalarında bilgi sahibi olmaları neticesinde verecekleri rasyonel kararlardır. Devlet bu konularda farklı teşvik ve destek mekanizmalarının yanı sıra vereceği etkin yönlendirme ve danışma hizmetleriyle de bu noktada önemli bir rol üstlenecektir. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse; KOBİ'lerin başlıca sıkıntılarından olan finansa erişimin kolaylaştırılması, nitelikli istihdam gereksinimlerinin karşılanması, ihracata dayalı büyüme stratejisi izlediğimiz bu dönemde yeni pazarlara girişlerinin kolaylaştırılması ve küresel piyasalara entegrasyonu, yeni teknik ve teknolojilerin KOBİ bünyesinde kullanılmasına ön ayak olunması ve son olarak da Ar-Ge ve inovasyon kapasitelerinin artırılarak yeni teknik ve teknoloji üretiminde bizzat aktif rol sahibi olmalarına destek olunması gerekmektedir. Kısaca KOBİ'lerin bölgesel, ulusal ve küresel piyasalarda etkin bir şekilde faaliyet göstermeleri için gerekli rekabet koşullarının yaratılması ve KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması işin özüdür. Tam da bu noktada, 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı(KSEP)'inde; "Küçük işletme ihtiyaçlarına duyarlı iş ortamında, erişilebilirliği ve niteliği yüksek hizmet ve desteklerle KOBİ'lerin üretim, yatırım miktarı ile katma değerini arttırmak ve büyümelerini sağlamak" şeklinde belirtilen amaç bu özü çok

"Ajanslar gibi yerel niteliği göstermesinin bir sonucu olarak KOBİ'ler, ekonomik faaliyetler ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gereken üretim faktörleri ile kaynakların bölgeler arasında daha etkin dağılmasına olanak tanır."

güzel şekilde ifade etmektedir. Amaçta belirtilen 'büyümelelerini sağlama' fonksiyonu işletme literatüründe yer alan ve işletme amaçlarından en önemli biri olan 'negatif entropi' kavramıyla örtüşmekte ve işletmelerin yaşam sürelerinin uzatılarak ülke ekonomik kaynaklarının verimli şekilde kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Her şeye rağmen en önemli görev işletmelerin bizzat kendisine düşmektedir. Bilindik tabirle, devlet artık balık tutmayı öğreten bir rolde hareket etmektedir. Hatta bazı durumlarda oltanın ucuna yemini de koymaktadır. Fakat işletmeler çağın koşullarına göre hareket etmek için kendi iç dinamiklerinde bu sorulara kendileri de yanıt aramak ve üretmek durumundadırlar.

KOBİ'ler ekonomik kalkınmanın sağlanması noktasında faaliyetleri sürdürürlerken pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. İşletmelerin piyasada karşılaştıkları sorunlar esasında makroekonomik koşullarla birebir ilişkili bir durum. Bu noktada, KOBİ'lerin içinde bulunduğu ekonominin temel dinamikleri, ekonominin gelişim evresi için bir gösterge mahiyetindedir. Buna göre temel dinamikler açısından üretim faktörleri odaklı, etkinlik odaklı ve inovasyon odaklı ekonomiler şeklinde bir ayırım yapmak mümkün. Buna göre Türkiye'nin genel olarak üretim faktörleri odaklı ekonomiden etkinlik odaklı ekonomiye evrildiğini söyleyebiliriz. Üretim faktörleri odaklı ekonomide, düşük ücretle çalışan vasıfsız işçiler ön planda ve oluşturulan kurumlarda ve altyapı ile makroekonomik istikrara yönelik çabalar söz konusu. Türkiye'de artık makroekonomik istikrar, IMF kredileri, kamu borçlarının finansmanı gibi konular çok fazla gündeme gelmiyor. Bunun yerini; etkinlik odaklı ekonominin dinamiklerini oluşturan yukarıda da belirttiğim üzere piyasaların etkinliği (ürün piyasaları, emek piyasaları, sermaye piyasaları, vs.) ile hukuki, ekonomik ve teknolojik altyapı gibi konular almış gözüküyor. Bu yüzden; yapılacak analiz de bu konu göz önüne alınarak yapılmalı. Bu kapsamda, KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların bir kısmı kendi iç dinamikleriyle ilgili iken bazıları içinde buldukları sektörden, coğrafyadan, ekonomik ve hukuki sistemden kaynaklanmaktadır. Ar-Ge, yeni ürün geliştirme ve inovasyon konusunda bilgi ve farkındalık eksikliği, modern pazarlama teknikleri kullanmadaki eksiklik, ürün kalitesi ve markalaşma kapasitesinin düşük olması, KOBİ'lerin sahiplerinin, yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitim düzeylerinin düşük olması, kurumsallaşma eksikliği, üretimde eski teknoloji kullanımı gibi sorunlar işletmenin daha çok kendi iç yapısında ortaya çıkmaktadır. Dışsal olarak ise; vergi düzenlemeleri, enflasyon, ucuz finansmana erişim sıkıntısı, ileri teknoloji yatırımları için altyapı eksiklikleri, bilişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı dönüşüm,

kayıt dışı ekonominin piyasa aksaklığına neden olması, küresel piyasalara entegrasyon nedeniyle karşılaşılan rekabet baskısı, özellikle AB ülkelerine yapılan ihracatta karşılaşılan standardizasyon uygulaması, girdi maliyetlerinin özellikle enerji maliyetlerinin yüksekliği, uygun yatırım ortamlarına ulaşmada rehberlik eksikliği ve yatırım ortamının iyileştirilmesinde devletin oluşturduğu mekanizmalarda ortaya çıkan kurumsal altyapı yetersizlikleri veya kısaca bürokratik engeller şeklinde sorunları sıralayabiliriz.

Konuya kendi bölgemiz açısından bakarsak bölgedeki mevcut KOBİ'lerin yapılan incelemeler neticesinde şu tip sorunları olduğunu söyleyebiliriz:

- Kurumsallaşamama,
- Birçoğunun kalite sistemlerinin olmayışı veya kalite sistemlerinin yetersizliği,
- Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü dolayısıyla verimliliklerinin, etkinliklerinin ve etkililiklerinin düşüklüğü,
- Etkin üretim planlama ve stok yönetiminin sahip olamamaları, (Kurumsal Kaynak Planlama gibi sistemlerinin etkin kullanılmayışı),
- Patent, tescil ve yeni ürün veya hizmet geliştirme (Ar-Ge ve Ür-Ge)konularındaki yetersizlikleri,
- Çalışanlarının niteliklerini ve işletmelere verebileceği katma değeri artırıcı, çalışanlara verilen eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yetersizliği,
- Finansal kaynaklara erişimde zorluklar,
- Satış ve özellikle ihracat kapasitelerinin yetersizliği,
- Ürün veya hizmetlerde uluslararası kalite standartlarını yakalayamamaları,
- Müşteri memnuniyetini temel alan ürün veya hizmet üretememeleri,
- Tanıtıma, reklama verilen önemin ve çalışmanın yetersizliği,
- Etkin satın alma yönetimlerinin olmayışı,
- Satış sonrası servis hizmetlerinin yetersizliği,
- İşletmelerin markalaşma konularındaki yetersizlikleri

KOBİ'lerin finansal sorunlarının giderilmesine yönelik olarak, devlet aracılığıyla çeşitli kurumlar tarafından yukarıda belirtilen sorunların giderilmesi yönünde farklı amaçlara hizmet eden destek ve teşvik programları uygulanmaktadır. Bu programların, hibe, geri ödemeli destek, vergisel avantaj, doğrudan kredi ve kredi kullanımına yönelik des-

tekten oluşan araçları kullandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra KOBİ'ler için özellikle hem ulusal hem de bölgesel düzeyde ortaya çıkarılacak **Ulusal/Bölgesel Kümelenme Politikaları ve Ulusal/Bölgesel Yenilikçilik Sistemleri** gibi düzenlemelerle işletmelerin karşılaştıkları sorunlara sektördeki diğer işletmelerle birlikte ve sistematik bir şekilde yanıt üretmesi sağlanmış olacaktır. Basit olarak, sadece belli bir girdi tedarik sürecinde bile oluşturulan birlikler neticesinde girdi maliyeti avantajı sağlayan uygulamalar mevcuttur. Bunun dışında ödemelerin zamanında yapılmasını ve likidite darboğazlarının oluşmasını engelleyecek iyi kurgulanmış mevzuat iyileştirmeleri de finansal rahatlama katkıda bulunacaktır. Yine bazı noktalarda finansal kuruluşların kredi piyasasındaki uygulamalarının yetkili kurumlar aracılığıyla etkin denetimi doğrudan olmasa da dolaylı olarak bir çözüm olacaktır. Kredi kefaleti konusunda uygulamaların yaygınlaştırılması ve özellikle Kredi Garanti Fonu (KGF)'nin faaliyetlerinin ve kapsayıcılığının artırılarak yaygınlaştırılması da bir diğer önemli husus. Bunun dışında, özellikle Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, KOSGEB, TKDK, Eximbank, KGF, Bilim, Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı, TÜBİTAK, TTTGV, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi özel sektöre finansman ve danışmanlık desteği sağlayan kurumların koordinasyonu, sağlanan desteklerin etkinliği ve amacına ulaşması bağlamında çok mühim. Burada koordinasyonun sağlıklı bir şekilde çalışması için 'sosyal sermaye' kavramı aslında ciddi bir çözüm olarak karşımıza çıkmakta. **Ortak hedefleri sağlamak amacıyla aktörlerin işbirliği halinde ve etkin şekilde ortak hareket etmesini sağlayan güven, sosyal normlar ve ağlar gibi sosyal örgütlenmenin özelliklerinden oluşan yapılar** şeklinde tanımlanabilecek sosyal sermayeyi reel ekonomide günümüzde uygulanan kümelenme politikalarında görmekteyiz. Kümelenme anlayışında, aynı sektörde yer alan firmalar birbirleriyle işbirliği ve rekabet içinde, maliyetlerini düşürüp, kârlılıklarını artırarak rekabet güçlerini yükseltmektedirler. **Aynı mantık içerisinde KOBİ'lere yönelik destek ve hizmet veren kurumların birlikte hareket etmesini sağlayacak sosyal sermaye, kurumların daha etkin çalışmalarını ve hizmet kalitesini yükseltmelerine katkıda bulunacaktır.** Yerelde bunun yansımaları ise Ajansın kanundan gelen Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu uygulamalarında yer almaktadır. Ajansın Yönetim Kurulu; bölge illeri valileri, il belediye başkanları, ticaret odası başkanları ve il genel meclisi başkanlarından teşekkül etmektedir. Kalkınma Kurulu ise bölgedeki kamu kurumlarından, özel sektörden ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan temsilcileri içermektedir. Bu bağlamda sayılan kurumlar büyük ölçüde yerel birimlerde hizmet veren ve faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşları kapsamaktadır. Bunun dışında kalan ilgili ku-

rumlar ve sayılan kurumlar ile oluşturulan bilgi ağı ekonomik kalkınmanın ve ekonomik kalkınmaya ulaşma anlamında KOBİ'lerin etkinliğini artırma noktasında faydalı olacaktır. Çünkü özellikle KOBİ'lerin kendi bünyelerinden kaynaklanmayan dışsal sorunların çözüm noktası, sayılan kurumların uhdesindedir.

Ajansların da bu süreçte üzerine düşen rolleri bulunmaktadır. Bu role uygun olarak birtakım faaliyetler sürdürmektedir. Ajansın KOBİ'lere yönelik faaliyetleri genellikle Mali Destek Programları (MDP) şeklinde olmaktadır. Ajansın KOBİ'lere sağladığı mali destekler doğrudan ve dolaylı olarak KOBİ'lerin başvurduğu veya faydalanabildiği destekler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Doğrudan KOBİ'lerin başvurarak faydalanabildiği destekler proje teklif çağrısı yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Dolaylı olarak faydalandıkları destekler ise Teknik Destek Programı altında verilen desteklerdir.

Proje teklif çağrısı yönteminde, çağrı dönemlerinde KOBİ teklif çağrısına çıkılan konulara yönelik projeler hazırlayarak ajansa sunar ve proje kabul edildiği takdirde KOBİ proje tamamlanana kadar projeyi kendisi yürütür. Proje teklif çağrıları kapsamında genellikle KOBİ'lerin kapasite artırımlarına, modernizasyon yatırımlarına destek verilir. Destek miktarları

minimum ve maksimum destek miktarları içinde olmak kaydıyla toplam proje bütçesinin minimum % 25'i maksimum % 50'sidir. Gerekli şartları sağladığında bazı durumlarda komple yeni yatırımlara da destek verilir.

Dolaylı yönden mali destek kapsamında ise Teknik Destek Programlarında KOBİ'lerin temsilcisi olan dernekler, odalar, OSB'ler veya benzeri kâr amacı gütmeyen kurumlar ve çatı örgütleri KOBİ'lere yönelik eğitim, danışmanlık ve lobi oluşturma faaliyetleri için hazırlamış oldukları projeleri destek talebi için Kalkınma Ajanslarına sunar. Projesi geçen bu kâr amacı gütmeyen kurumlara ve çatı örgütleri KOBİ'lere eğitim, danışmanlık ve lobi faaliyetlerinden faydalandırılmak üzere proje başına maksimum 15.000 TL'ye kadar proje bütçesinin tamamı mali destek olarak sağlanır.

Ajansımız ayrıca, içinde özel sektör temsilcilerinin de yer aldığı kamu sektör temsilcileri ve STK'ları kapsayan çalışmalar düzenleyerek, birebir firma/kurum ziyaretlerinde anket çalışmaları vasıtasıyla ve kuramsal düzeyde küresel gelişmeleri takip ederek; KOBİ'lerin mevcut durumlarını, ihtiyaç analizlerini, sorunlarını ve bu sorunların çözümlerine yönelik stratejileri ve eylem planlarını kapsayan çalışmalar yapmaktadır.

DOKA'NIN YENİ TEŞVİK SİSTEMİNDEKİ ROLÜ

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA), 19/06/2012 tarihli 28328 sayılı Karar ve 20/06/2012 tarihli ve 28329 sayılı Tebliğ hükümlerince yeni teşvik sistemine dâhil edilerek bazı yetki ve sorumluluklarla teşhiz edilmiştir. Mevzuata göre Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA), aşağıdaki işlemleri yapacaktır:

- Genel Teşvik Uygulamaları kapsamında 10 Milyon TL'ye kadar olan yatırımlar için teşvik belgesi müracaatlarını almak ve teşvik belgesi düzenlemek,
- Düzenlenen teşvik belgelerinin gerekli hallerde süre uzatımı, revize edilmesi ve belge iptali işlemlerinin yapılması,
- Gerek Ajans tarafından gerekse Ekonomi Bakanlığı tarafından üretilen tüm teşvik belgelerinin tamamlama vizesi işlemlerinin yapılması,
- Gerek Ajans tarafından gerekse Ekonomi Bakanlığı tarafından üretilen tüm teşvik belgelerine ilişkin yatırımların 6 aylık aralarla izlemesinin yapılması ve Ekonomi Bakanlığı'na raporlanması.

Yukarıda mevzuatla yüklenen görev ve yetkilerin dışında, yatırımcıların Ekonomi Bakanlığı teşviklerinden azami ölçüde yararlanabilmesini sağlamak için genel teşvik uygulamaları dışındaki teşvik unsurları hakkında yatırımcıları doğru bir şekilde bilgilendirme/yönlendirme çalışmalarını da sürdürmekteyiz.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu. Halen KTÜ İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisansına devam eden Kemal Akpınar, 2010 Eylül ayında DOKA'da çalışmaya başladı. DOKA'da İzleme Değerlendirme Birimi uzmanı olarak çalışmaya başlayan Akpınar, 7 ay Ordu Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü olarak çalışmıştır. Şu anda Trabzon Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü görevini icra etmektedir.

